



JSNS.CZ 

Vzdělávací program společnosti Člověk v tísni
www.jsns.cz/volby

Vzdělávací program JSNS

Člověk v tísni, o. p. s.
Šafaříkova 24, 120 00 Praha 2
www.jsns.cz
e-mail: jsns@jsns.cz

Ředitel programu:

Karel Strachota

Editorky:

Barbora Sedláčková, Linda Šilingerová

Autoři textů:

Luděk Navara, Erik Tabery, Jonáš Syrovátka, Štěpán Drahokoupil,
Barbora Sedláčková a Marek Miltner

Na přípravě publikace se dále podíleli:

Karel Strachota, Lucie Farková, Jakub Hlaváč, Julie Rattay

Jazyková úprava:

Linda Tenčlová

Grafická úprava a sazba: Mowshe »0«

2025 Člověk v tísni, o. p. s.
Všechna práva vyhrazena

ISBN tištěná verze:
978-80-7591-100-1

ISBN elektronická verze:
978-80-7591-101-8

OBSAH

Úvodem.....	4
<i>(Karel Strachota)</i>	
Proměny volebního systému od první republiky.....	5
<i>(Luděk Navara)</i>	
Když hlas neměl význam.....	10
<i>(Erik Tabery)</i>	
Volební systém v České republice	12
<i>(Erik Tabery)</i>	
Financování politických stran a přerozdělování mandátů v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR	21
<i>(Štěpán Drahoukoupil)</i>	
Demokracie, volby a dezinformace.....	23
<i>(Jonáš Syrovátka, Barbora Sedláčková)</i>	
Jak volební průzkumy ovlivňují volby.....	26
<i>(Barbora Sedláčková)</i>	
AI v politickém boji	29
<i>(Barbora Sedláčková)</i>	
Jak založit a udržovat studentskou samosprávu	33
<i>(Marek Miltner)</i>	
Další lekce a aktivity k tématu voleb	35

ÚVODEM

V roce 2010 jsme několik týdnů před volbami do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR poprvé uspořádali na středních školách „volby nanečisto“. Zvolili jsme pro ně název Studentské volby. Tyto volby se od té doby konaly již patnáctkrát a staly se zavedeným projektem. V souvislosti s letošními podzimními parlamentními volbami proto Studentské volby organizujeme znovu.

Metodika bude stejná jako u všech předchozích voleb a stejný je také jejich cíl. Chceme mladým lidem přiblížit základní principy zastupitelské demokracie, seznámit je s volebním systémem a vést je k aktivnímu, zodpovědnému a sebevědomému občanství. Nezávislé výzkumy přitom ukazují, že Studentské volby zvyšují účast mladých lidí ve skutečných volbách.

Již od prvního ročníku nabízíme školám informační materiály a modelové aktivity, které mohou vyučující se studenty využít přímo v hodinách, a to nejen při přípravě na Studentské volby. K dispozici mají i několik dokumentárních filmů, jež se zabývají právě tématy voleb a předvolebních kampaní.

Publikace, kterou právě držíte v rukou, slouží jako zdroj informací a inspirace pro další práci s tématy demokracie, voleb a aktivního občanství. Je určena nejen vyučujícím, ale i samotným studentům – zejména těm, kteří se do organizace Studentských voleb aktivně zapojují, například jako členové volební komise. Jednotlivé kapitoly přinášejí praktické informace o historii vzniku parlamentního systému České republiky, přehled klíčových faktů o volbách i úvahy nad širšími souvislostmi. V neposlední řadě zde najdete návrhy aktivit, které mohou sloužit jako metodická opora při přípravě voleb, ale i jako podnět k diskusi nebo motivaci k další účasti na veřejném životě.

Stejně jako v minulosti zveřejníme i v případě Studentských parlamentních voleb celkové výsledky ze všech zapojených škol. Politiky, médii ani širokou veřejností by neměly být přeceňovány, ale ani přehlíženy. Jsou specifickou výpovědí o nejmladší generaci, odrážející její názory a postoje.

Věříme, že volby na vaší škole zdárně proběhnou, a děkujeme všem, kdo k tomu přispějí.

Za tým projektu Studentské volby

Karel Strachota
*zakladatel Studentských voleb
a ředitel vzdělávacího programu JSNS
společnosti Člověk v tísni*



PROMĚNY VOLEBNÍHO SYSTÉMU OD PRVNÍ REPUBLIKY

Luděk Navara

historik a spisovatel literatury faktu

Proměny volebního systému v našich zemích začaly už za Rakouska-Uherska. Přestože byl tento pozoruhodný středoevropský mnohonárodnostní státní útvar monarchií, zrodily se zde základy systému, který se stal východiskem pro demokratický režim první republiky. Všeobecné rovné volební právo (tedy jen pro muže) bylo zavedeno zákonem v roce 1907, nicméně v čele státu stál neodvolatelný monarcha a systém navíc komplikovaly složité národnostní spory.

Prvorepublikové Československo

Už v létě 1915 zahájil profesor Tomáš Garrigue Masaryk svou zahraniční akci a o rok později vznikla v Paříži Národní rada, ale forma budoucího českého, respektive československého státu se v té době ještě hledala. Jednou z uvažovaných možností bylo i království. Po vzniku samostatného Československa 28. října 1918 bylo jisté, že zvítězilo republikánství, monarchismus byl už tehdy považován za zastaralý. Nejdůležitější pro vznikající Československo byla takzvaná „únorová ústava“, která přinesla variantu parlamentarismu s dvoukomorovým parlamentem. Poslanecká sněmovna měla 300 poslanců, senát 150 členů. Prezident byl volen na společné schůzi obou komor.

Nový stát ovšem zdědil po rakousko-uherské monarchii složitou národnostní situaci s velkou německou menšinou. Uspořádání země s tím muselo počítat. Jedním z důsledků byl **poměrný volební systém**, v němž měly rozhodující slovo při sestavování kandidátních listin politické strany. Systém navíc umožňoval vyřadit jen velmi malé strany, takže pro něj byl charakteristický vysoký počet zúčastněných stran.

V důsledku volebního systému první republiky došlo k roztříštěnosti stranického spektra. To bylo navíc až na výjimky nehybné a v parlamentu se objevovaly stejné tváře, neboť obměna byla minimální.

Ale podívejme se na první volby na jaře 1920. Těch se účastnilo 22 stran kandidujících do Poslanecké sněmovny a 17 do Senátu. Zvítězili čeští sociální demokraté (26 %), na druhém místě byli lidovci (11 %) a těsně za nimi německá sociální demokracie (11 %). Pozoruhodné je, že ústavně byly garantovány čtyři mandáty legionářům ze Sibiře.

Druhé volby přinesly ještě větší roztříštění. Do Poslanecké sněmovny se dostali zástupci 16 stran, do Senátu zástupci 14 stran. Tak velký počet přinesl komplikace a problémy při sestavování vládní koalice, která měla být dostatečně funkční. To vyústilo až v politickou krizi.

Ustálení stranické struktury pak přinesly volby v roce 1929. Ty následující, poslední v prvorepublikové éře, přinesly překvapení: zvítězila sudetoněmecká strana SdP. Zástupci německé menšiny tak v roce 1935 získali celkem 44 mandátů v Poslanecké sněmovně.



Nově zvolený československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk v roce 1927

→ JSNS tipy do výuky: audiovizuální lekce **TGM Osvoboditel a Den, kdy vzniklo Československo (28. říjen 1918)**

Druhá republika a protektorát

V září 1938 muselo tehdejší Československo na základě Mnichovské dohody postoupit německojazyčná pohraniční území Německu. Mnichovská dohoda, při níž došlo k oslabení tohoto posledního demokratického státu ve středu Evropy, ovšem přinesla i změnu vnitřních poměrů, především opuštění prvorepublikových demokratických tradic. Druhá republika musela být přátelská k Německé říši ovládané diktátorem Adolfem Hitlerem. Zmocňovací zákon vybavil výkonnou moc nezvyklými oprávněními zasahovat do ústavy a legislativy takzvanými prezidentskými dekrety a nařízeními vlády. Tím byla omezena role Národního shromáždění. Parlament se ovšem stejně rozkládal: 69 poslanců z postoupených území pozbylo svých mandátů. O mandáty přišli také poslanci a senátoři rozpuštěné komunistické strany. Z parlamentu zbylo torzo a poslanci se už na konci období druhé republiky ani nesešli. V následujícím období 1939–1945 se české země dostaly pod přímou kontrolu Hitlerovy říše. Parlament byl rozpuštěn, o ústavnosti se v tomto období nedá hovořit.

Na druhé straně existovalo ve válečném období Prozatímní státní zřízení ČSR, které reprezentovala politická emigrace v Londýně v čele s Edvardem Benešem.



Mapa Československé republiky po roce 1938

→ JSNS tip do výuky: *audiovizuální lekce*

Den, kdy byla podepsaná Mnichovská dohoda (30. září 1938)

Poválečné období 1945–1948, třetí republika

Nebyla to úplně jednoduchá doba, a to po všech stránkách. Poválečný zmatek se promítal i do politického uspořádání. Formálně sice platila prvorepubliková únorová ústava, reálně ji však nikdo nedodržoval. Na rozdíl od první republiky se objevila novinka – vládnutí pomocí **prezidentských dekretů**. Omezena byla i volební soutěž – v Česku se voleb mohli účastnit jen komunisté, národní socialisté (tj. Československá strana národně socialistická, jejíž členkou byla i Milada Horáková), lidovci a sociální demokraté. Silný vliv měl v zemi, z větší části osvobozené Rudou armádou, Sovětský svaz a levice vůbec. Komunisté lehce získali pozice – v prvních volbách dosáhli necelých 40 % hlasů. Není divu, když se voleb v Česku mohly účastnit jen zmíněné čtyři strany sdružené do takzvané Národní fronty. Československo už v té době nesplňovalo nároky na to, aby mohlo být zařazeno mezi demokratické státy.

→ JSNS tip do výuky: *audiovizuální lekce **Zabíjení po česku***

Období po komunistickém převratu v únoru 1948

Na první pohled to snad ani nevypadalo, že se jedná o čistě totalitní stát. První měsíce po převratu dokonce stále ještě platila prvorepubliková ústava. Správně bychom však měli uvést, že měla platit.

Ve skutečnosti byl totiž hlavním nositelem výkonné moci Ústřední výbor Komunistické strany a jeho první tajemník, přičemž českoslovenští komunisté byli pod diktátem svých sovětských kolegů. Opravdové rozhodující struktury se tedy nacházely nejen mimo ústavní orgány, ale dokonce i mimo hranice země. Prvorepublikovou ústavu také brzy nahradila ústava z 9. května 1948, kterou prezident Beneš odmítl podepsat, a později, v roce 1960, **socialistická ústava, která zakotvovala vedoucí úlohu KSČ**.

V té době měl režim už i volby pevně ve své režii. Volby do nového Národního shromáždění konané 30. května 1948 dopadly tak, že jednotná kandidátka Národní fronty získala 87 % hlasů. Vedoucí silou Národní fronty byla ovšem KSČ, která držela skutečnou moc.

Navzdory existenci tolerovaných a kontrolovaných stran nemohla žádná z nich ohrožit postavení vedoucí, tedy komunistické strany.

Po sovětské okupaci v srpnu 1968 a následném utužení komunistického režimu byl na začátku normalizace přijat ústavní zákon, který umožnil „očistit“ parlament od příliš demokraticky smýšlejících poslanců. Navíc prodloužil volební období, aby se volby nemusely konat v době, kdy komunisté ještě neměli situaci zcela pod kontrolou. Jak ukazují výsledky tehdejších voleb, záměr vyšel dobře. V roce 1971 i v následujících letech byli zvoleni všichni kandidáti tak, jak byli navrženi, jejich podpora byla přes 99 % hlasů. Podobné výsledky byly i v dalších letech. Ve všech volbách se užíval stejný systém – země byla rozdělena do jednomandátových obvodů, přičemž v každém obvodu kandidoval jen jeden kandidát.



Vlajka Komunistické strany Československa

→ JSNS tip do výuky: audiovizuální lekce **Jirka vysvětluje moderní dějiny**

Současnost

Dle Ústavy České republiky, jež je platná od 1. ledna 1993, je současný volební systém založen na **poměrném systému, který ale obsahuje prvky většinového**. Zároveň má určité tradiční prvky z časů první republiky, jako je jednaosmdesátičlenný Senát Parlamentu ČR. Ten je ovšem jen jednou ze dvou komor Parlamentu ČR, druhou komoru tvoří Poslanecká sněmovna se dvěma sty poslanci volenými na čtyři roky. Senátoři jsou voleni na šest let a obměňují se po částech – vždy jen jedna třetina. Ačkoliv systém počítal s existencí Senátu od počátku, první senátní volby se odehrály až v roce 1996.

Pomineme-li období zmatků po pádu komunismu a rozdělování společného státu, zjistíme, že politická mapa sice obsahuje strany navazující na tra-

dice sahající až k první republice, ale současně zaznamenává i strany, které jen krátkodobě zazáří a jejichž existence bývá vzápětí zapomenuta.

Největší počet stran se dostal do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR po volbách v roce 1992. Bylo jich celkem 12 a vypadalo to, že přinesou podobnou roztržštěnost jako za první republiky. Již v příštích letech ale klesl jejich počet ve sněmovně na polovinu a ustálil se.

Objevil se ovšem jiný problém. K sestavení vlády je nutná spolupráce více stran, které mají často velmi rozdílný volební program. To může vést k nestabilitě vlády. I přes pokusy volební systém změnit počítá Ústava ČR i nadále s poměrným volebním systémem.

➔ JSNS tip do výuky: *audiovizuální lekce* **Občan Havel**

KDYŽ HLAS NEMĚL VÝZNAM

Erik Tabery

šéfredaktor časopisu Respekt

To, co dnes mnohé nejvíce rozčiluje, je zároveň největší předností demokratické společnosti – slovní přestřelky, parlamentní přetahování, snaha získat jeden hlas navíc pro ten či onen zákon. Všechn ten ruch znamená, že v politice o něco jde, že není vše připraveno v zákulisí, kdy je veřejnost odsouzena jen k pozorování.

Jakmile se v politice rozhostí ticho, je zle. Čtyřicet let byl český, respektive československý parlament potichu a jedině, co na něm veřejnost tehdy zajímalo, byly dohady, který z poslanců má horší košili a která z poslankyň zase vyšší účes.

Volí všichni

Zatímco v demokratické společnosti je právo volit výsadou, za komunismu bylo potupným zážitkem. Stranický systém vypadal stejně jako tehdejší obchody, byla to karikatura toho, co známe dnes. Tak jako bylo na výběr jen ze dvou máseľ (a obě nechávala v ústech stejnou pachuť), tak si člověk mohl vybírat jen z několika nastrčených partají (po nich zůstávala pachuť ještě větší). Ve skutečnosti ale byly všechny víceméně stejné, a navíc o všem rozhodovala jen Komunistická strana Československa.

O tom, že jde vlastně o podvod, věděli všichni, jen se to nesmělo říkat nahlas. Lidé tak chodili volit, i když osoby na kandidátkách neznali a považovali je spíše za své nepřátele než zástupce. Systém si zároveň velice pečlivě hlídal, aby lidé volit chodili. Tomu, kdo se k volbám nedostavil, hrozil v zaměstnání postih. Tak se dosahovalo fascinujících výsledků, kdy se voleb pravidelně účastnilo kolem 99 % obyvatel a stejné procento hlasů dostávali i kandidující. Demokratická politická soutěž v Československu skončila po puči v roce 1948, byť náznaky omezování rovných šancí bylo možné registrovat už od roku 1945. Když komunisté získali moc, snažili se nadále vzbuzovat dojem, že všechno běží jako kdysi, ale ve skutečnosti kritické strany rozpustili, nepohodlné politiky zavřeli do koncentračních táborů nebo je donutili emigrovat. Absurditu situace dobře ilustrovalo znění ústavy, která mimo jiné ve státě garantovala „vedoucí úlohu Komunistické strany Československa“. Už to naznačovalo, že politická soutěž existuje jen naoko. Je to stejné, jako kdyby v pravidlech hokejové ligy bylo stanoveno, že se má soutěžit, ale vyhrát musí vždy jen Sparta Praha. Tato pasáž ústavy byla zrušena až 29. listopadu 1989. Za komunismu v parlamentu neexistovala opozice, proto byla všechna jednání i hlasování čistě formální a nikdo nikdy nebyl proti. Moc parlamentu byla ostatně prakticky nulová. Zákonodárci se scházeli jen párkrát do roka a každé hlasování mělo stoprocentní podporu přítomných. Odpor se neodpouštěl. Moc ve skutečnosti neměla ani vláda. Vše řídila komunistická strana, v jejímž čele většinou stál prezident republiky. Zemi tak řídila hrstka lidí, kteří byli odstřiženi od veřejnosti i od reality. Všechny protesty a pokusy zakládat opoziční strany končily šikanou, zastrašováním a často i vězením. Nejblíže

bylo Československo obnově pluralitnějšího systému v roce 1968, ale invaze vojsk Varšavské smlouvy všechny demokratizační pokusy potlačila.

Mediální kontrola

Byť se to na první pohled nemusí zdát, pro řádnou politickou soutěž je zásadní svoboda tisku. Pokud neexistuje, veřejnost ztrácí příležitost ptát se přímo politiků a má ještě menší šanci je kontrolovat. Tuto roli dnes zastupují nevládní organizace a zejména média, která odhalují chyby politiků, popisují chování stran v parlamentu, dávají hlas vládě i opozici.

V době totality ale média fungovala pouze jako propagandistický nástroj. To znamená, že o chybách se nereferovalo a všichni kritici byli označováni za sabotéry. I vinou toho se Československo propadalo do stále hlubších problémů. A nejde jen o to, že se nedodržovala lidská práva. Absence kontroly vedla také k obrovským ekonomickým propadům, k ničení životního prostředí či k degradaci vzdělání.

Když tu a tam tedy zaznívá volání po klidu a po smířlivějších nebo pozitivnějších médiích, je třeba být na pozoru. Jak se říká: „Klidu si dost užijeme po smrti. Tak proč spěchat?“



Média jako součást politického života

➔ JSNS tip do výuky: audiovizuální lekce

Komunistická propaganda: Propaganda v tisku

VOLEBNÍ SYSTÉM V ČESKÉ REPUBLICE

Erik Tabery

šéfredaktor časopisu Respekt

Díváme se na ně v televizi, posloucháme je v rádiu, sledujeme je na sítích – politici jsou zkrátka všude. A i ten, kdo se o politiku nezajímá, na ně dříve nebo později narazí. Jak se ale tito lidé do politiky dostali? A jak můžu i já ovlivnit, kteří z nich to budou?

Volby v ČR

- Komunální volby do zastupitelstva obce
- Krajské volby do zastupitelstva krajů
- Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR
- Volby do Senátu Parlamentu ČR
- Prezidentské volby

KOMUNÁLNÍ VOLBY – volby do zastupitelstva obce

Když se člověku v jeho okolí něco nelíbí, chybí mu přechod přes silnici, zeleň nebo třeba hřiště, může požadovat změnu. Na městských či obecních úřadech sedí politici, kteří mají za úkol dobře spravovat právě naše okolí. Jsou našimi zaměstnanci, protože jsou placeni z daní, které odvádíme. Zastupitele mohou volit všichni občané od 18 let. Od vstupu České republiky do Evropské unie platí, že právo volit a být voleni mají v komunálních volbách i lidé, kteří tu žijí, ale přitom jsou stále občany některé z členských zemí EU. V osmnácti letech mohou občané i sami kandidovat do obecního zastupitelstva. Musí ale předtím vstoupit do politické strany, nějakou si založit nebo vytvořit sdružení nezávislých kandidátů. Pakliže se vydají cestou založení nové strany, musejí nejdříve sehnat tisíc podpisů, aby je Ministerstvo vnitra zaregistrovalo. Sdružení nezávislých kandidátů to má snazší, protože podpisů potřebuje méně – v závislosti na velikosti obce. Těm, kteří jsou zvoleni (jejich mandát trvá čtyři roky), se říká zastupitelé a tvoří zastupitelstvo. Z něj pak vzniká něco jako obecní vláda, které se říká rada. Ta si pak ze svých řad zvolí starostu, ve větších městech primátora. Zasedání zastupitelstva jsou přístupná veřejnosti, která může předkládat své požadavky. Mnohdy však zastupitelé či radní nechtějí jednotlivce vyslyšet, a proto se pak lidé spojují do různých skupin a občanských sdružení. Čím více lidí přesvědčíte o své myšlence, tím máte větší šanci, že ji prosadíte.

KRAJSKÉ VOLBY – volby do zastupitelstva krajů

Kraje jsou tu zejména od toho, aby se o všem nerozhodovalo na jednom místě. Hlavní město je vzdálené od některých míst i několik stovek kilometrů a mnohdy je stejně vzdálené i od problémů tamních lidí. Každý kraj má proto své sídelní město, kde také zasedá krajské zastupitelstvo. Stejně jako u obecních voleb do něj mohou volit a být voleni lidé, kteří dosáhli 18 let. Aby se strana či uskupení dostaly do krajského zastupitelstva, musí získat nejméně 5 % hlasů. Mandát zastupitele trvá čtyři roky. Stejně jako v obcích,

i v krajích ze zastupitelstva vznikne krajská rada. Ta si pak volí představitele kraje – hejtmana. Rady krajů vznikají na základě politických dohod zvolených stran. Zastupitelstva krajů mohou rovněž předkládat návrhy zákonů Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR.

Kroužkování

Volič má v krajských volbách možnost použít čtyři preferenční hlasy. To znamená, že když se vám líbí kandidát, který má pořadové číslo deset, můžete jej zakroužkovat. Tím jej posouváte na kandidátní listině výše.



Mapa krajů České republiky

PARLAMENTNÍ VOLBY

A) VOLBY DO POSLANECKÉ SNĚMOVNY

Největší politický vliv na utváření podoby české společnosti má Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR. Přijímá zákony, vyslovuje důvěru vládě, může zřizovat vyšetřovací komise a volí členy mediálních rad. Ve sněmovně zasedá 200 poslanců, které volí lidé starší 18 let.



Zasedání Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky

Kandidáti a strany

Kandidovat mohou lidé starší 21 let. Mandát poslance trvá čtyři roky. Kandidátky sestavují politické strany, hnutí nebo koalice, a to na základě tzv. primárek. Každá strana má jiná pravidla, ale obecně platí, že se vybírá podle popularity v jednotlivých krajích. Na přední místa kandidátek se pak většinou vybírají ti nejznámější politici.

Strany, které chtějí kandidovat, musí v každém volebním kraji složit tzv. kauci, a to ve výši 19 tisíc korun. Tato částka se pak použije na náklady spojené s volbami.

Volební obvody ve volbách do sněmovny kopírují hranice krajů. Proto se kandidátka v Jihomoravském kraji odlišuje například od té v kraji Vysočina či v Jihočeském kraji. Čím více voličů, tím více křesel (mandátů) pro kraj.

Počty mandátů za jednotlivé kraje po volbách v roce 2025

Hlavní město Praha	23 mandátů
Středočeský kraj	26 mandátů
Jihočeský kraj	13 mandátů
Plzeňský kraj	11 mandátů
Karlovarský kraj	5 mandátů
Ústecký kraj	14 mandátů
Liberecký kraj	8 mandátů
Královéhradecký kraj	11 mandátů
Pardubický kraj	10 mandátů
Kraj Vysočina	10 mandátů
Jihomoravský kraj	23 mandátů
Olomoucký kraj	12 mandátů
Zlínský kraj	12 mandátů
Moravskoslezský kraj	22 mandátů
Celkem	200 mandátů

Do Poslanecké sněmovny zamíří to politické uskupení, které celkově překročí 5 % hlasů. Kandidující koalice to mají o něco těžší, protože musejí získat hlasů více, na druhou stranu jim však pomáhá to, že se spojilo více stran. Koalice dvou stran musí získat alespoň 8 % hlasů, koalice tří a více uskupení musí získat alespoň 11 %.

Postavení a práce poslance

Poslanec má pravomoc předkládat návrhy zákonů či pozměňovací návrhy k zákonům, se kterými přišli ostatní. Stává se také členem některého z výborů sněmovny – ty probírají novely zákonů, které jim tematicky přísluší. Jinými slovy například v zahraničním výboru poslanci probírají vše, co souvisí s naší zahraniční politikou.

Výbory v Poslanecké sněmovně

- Hospodářský výbor
- Kontrolní výbor
- Mandátový a imunitní výbor
- Organizační výbor
- Petiční výbor
- Rozpočtový výbor
- Ústavně právní výbor
- Volební výbor
- Výbor pro bezpečnost
- Výbor pro evropské záležitosti
- Výbor pro obranu
- Výbor pro sociální politiku
- Výbor pro veřejnou správu a regionální rozvoj
- Výbor pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu
- Výbor pro zdravotnictví
- Výbor pro životní prostředí
- Zahraniční výbor
- Zemědělský výbor

Zákonodárci, tedy poslanci i senátoři, dostávají ze státního rozpočtu peníze na asistenty a také na vytváření analýz, které jim pomáhají porozumět tématům, o nichž hlasují. Každá strana si vytváří týmy expertů – ti radí poslancům s otázkami, které nejsou jejich doménou. Častým původním povoláním zákonodárců je například advokacie. Dá se předpokládat, že právník nebude mít hlubší znalosti o zdravotnictví, proto bude potřebovat odbornou pomoc, aby mohl odpovědně hlasovat.

Každý z členů Parlamentu ČR je chráněn tzv. imunitou. V Česku je nebývale široká, takže když se poslanec (či senátor) dopustí nějakého přestupku či je podezřelý ze spáchání trestného činu, musí s jeho vydáním policii souhlasit většina sněmovny (nebo Senátu). V západních demokraciích se imunita vztahuje většinou pouze na verbální vyjádření pronesená na území parlamentu. Tím má být zachována svoboda projevu zákonodárců.

Co je vlastně poměrný a většinový systém?

V poměrném systému jde o to, že složení sněmovny odráží proporci hlasů, které strany získaly ve volbách. Má tedy výhodu v tom, že přesněji kopíruje názory ve společnosti. Je tu ovšem pětiprocentní hranice pro vstup do sněmovny. Tato pojistka je do jisté míry diskriminační, na druhé straně brání přílišné roztříštěnosti sněmovny, ale i průniku nesystémových či okrajových stran do Parlamentu ČR.

Naproti tomu většinový systém je založen na principu „vítěz bere vše“ a u nás funguje pro volby do Senátu. Má menší obvody, za které se do sněmovny dostává jeden zákonodárce nebo jen jejich malý počet. Tento systém má tu výhodu, že díky omezenému počtu kandidátů se volič může mnohem lépe orientovat v tom, kdo je jaká osobnost. Výběr je však zároveň omezenější a voliči jsou často nuceni vybírat si menší zlo.

B) VOLBY DO SENÁTU

V Česku máme dvoukomorový parlament, který tvoří kromě Poslanecké sněmovny ještě Senát (třeba v sousedním Slovensku mají jen jednu komoru). Senát tvoří 81 senátorů, kteří jsou voleni na šest let. Každé dva roky se konají volby ve třetině volebních obvodů a na rozdíl od voleb do sněmovny se v nich volí většinovým systémem (viz rámeček). Tento na první pohled netradiční způsob je ve skutečnosti dobře promyšleným systémem. Dvě parlamentní komory fungují jako demokratická pojistka, respektive jako prostředek vyrovnávání moci v zemi.

Když to velmi zjednodušíme, tak zatímco v Poslanecké sněmovně se uplatňuje především stranický pohled, v Senátu je přístup osobnější. Je to dáno především tím, že voliči ve svém obvodu vybírají jednu konkrétní osobnost. Také z toho důvodu je v Senátu více politiků, které nenominovala žádná ze známých stran. V horní komoře parlamentu proto obvykle nevládnou takové emoce jako v Poslanecké sněmovně.

A protože Senát Poslanecké sněmovně schvaluje návrhy zákonů, často funguje také jako korektiv. A to jak v záležitostech praktických (opravuje chyby, kterých si sněmovna nevšimla), tak i v politických (občas se stane, že sněmovna schválí něco pod tlakem okolností, ale Senát to vetuje).

Senát je přesto slabší komorou než sněmovna. Například nehlasuje o důvěře vládě či o státním rozpočtu. Když Senát zamítne nějaký návrh, který přišel ze sněmovny, mohou ho poslanci většinou svých hlasů (zapotřebí je tedy 101 poslanců) přehlasovat. Nepřehlasovatelný je Senát při projednávání ústavních zákonů nebo například při změnách volebních pravidel.



Zasedání Senátu Parlamentu České republiky

Senát má i specifické pravomoci, kterými nedisponuje sněmovna.

Příklady pravomocí Senátu

- Souhlasu Senátu je zapotřebí při jmenování soudců Ústavního soudu České republiky.
- Pouze Senát může podat Ústavnímu soudu ČR žalobu na prezidenta republiky pro velezradu.
- Předkládá prezidentu republiky návrhy na propůjčení nebo udělení státních vyznamenání.
- Navrhuje Poslanecké sněmovně kandidáty na funkci ombudsmana a jeho zástupce.
- Navrhuje prezidentu republiky kandidáty na funkci předsedy a inspektorů Úřadu pro ochranu osobních údajů.

Dojde-li k rozpuštění Poslanecké sněmovny, přísluší Senátu přijímat zákonná opatření ve věcech, které nesnesou odkladu a vyžadovaly by jinak přijetí zákona.

Přestože je Senát veřejností často vnímán jako zbytečný, odborníci se shodují, že naopak svůj význam obhájil.

Kandidáti do Senátu a voliči

Kandidovat do Senátu mohou lidé, kteří jsou starší 40 let. Jak už bylo řečeno, může kandidovat i člověk, který není členem žádné politické strany a ani jí není nominován. Tento nezávislý kandidát ale musí v obvodu, kde aspiruje na senátorské křeslo, sesbírat 1 000 podpisů, aby byl k volbám vůbec připuštěn. Každý adept pak musí složit kauci ve výši 20 tisíc korun, která se mu vrátí, pokud získá alespoň 6 % hlasů. Volit smějí ti, kdo dovršili 18 let. Volby pak probíhají dvoukolově. Do prvního kola se může přihlásit jakýkoliv kandidát, do druhého kola ale postupují jen dva s nejvyšším počtem hlasů. Pokud se někomu podaří už v prvním kole získat nadpoloviční většinu hlasů, pak je zvolen ihned.

PREZIDENTSKÉ VOLBY

Dříve prezidenta volil Parlament České republiky, od roku 2012 jej však nahradila přímá volba. Hlavu státu tak teď volí přímo občané. Prezident může být zvolen na maximálně dvě volební období, přičemž jedno trvá pět let. Prezidentem se může stát každý, kdo dosáhl 40 let.

Prezidentské kandidáty může navrhnout skupina nejméně 20 poslanců nebo 10 senátorů. Stejně právo mají i plnoletí občané, kteří také mohou navrhnout své kandidáty. Jejich návrh ale musí podpořit petice s nejméně 50 tisíci podpisy. Volit pak může každý občan starší 18 let.

Pokud některý kandidát získá už v prvním kole nadpoloviční většinu hlasů, vítězí. Pakliže ale nikdo takový počet hlasů nezíská, musí se do 14 dnů konat druhé kolo volby, do kterého postoupí dva nejúspěšnější kandidáti. Prezidentem se stává ten, který získá více hlasů.



Prezident Václav Havel během oslav výročí 17. listopadu v roce 2009

Pravomoci prezidenta

Hlava státu je vnímána především reprezentativně (ostatně podle Ústavy České republiky zastupuje republiku navenek), ale má i celou řadu pravomocí.

Důležitou roli například sehrává těsně po volbách do Poslanecké sněmovny. Je to prezident, kdo pověřuje vítěze voleb sestavením vlády a jmenuje předsedu vlády a jeho ministry. V povolebním čase je hlava státu vůbec významná, stává se tak trochu moderátorem debat a v čase vášně může být důležitým svorníkem. Takto například Václav Havel v roce 1996 vyřešil povolební krizi, kdy nebylo možné sestavit většinovou vládu. To on zprostředkoval dohodu mezi levicí a pravicí, která pak umožnila uklidnit situaci. Prezident má také významné tzv. jmenovací pravomoci. Vybírá členy do naší nejdůležitější soudní instituce, Ústavního soudu. Jeho návrhy ale musí posvětit i Senát. Hlava státu rovněž jmenuje členy Bankovní rady České národní banky.

Prezident má i pravomoc vetovat zákony. Pokud se tak stane, může ho sněmovna přehlasovat. K tomu ale potřebuje nejméně 101 hlasů z 200. Hlava státu nemůže vetovat zákony, které mění ústavu.

Hlava státu má řadu pravomocí. Mimo jiné:

- svolává zasedání poslanecké sněmovny
- rozpouští poslaneckou sněmovnu
- jmenuje ze soudců předsedu a místopředsedy nejvyššího soudu ČR
- odpouští a zmírňuje tresty uložené soudem, nařizuje, aby se neza-
hajovalo trestní řízení, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračo-
valo, zhlazuje odsouzení
- podepisuje zákony
- jmenuje prezidenta a viceprezidenta nejvyššího kontrolního úřadu
- sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy, sjednávání mezinárod-
ních smluv může přenést také na vládu nebo s jejím souhlasem
na její jednotlivé členy
- je vrchním velitelem ozbrojených sil
- vyhlašuje volby do Poslanecké sněmovny a do Senátu
- jmenuje a povyšuje generály
- jmenuje soudce
- má právo udělovat amnestii

Když nejsme doma

Někdy dopředu víme, že během voleb zrovna nebudeme v místě svého trvalého bydliště. Pro všechny volby kromě krajských si pak můžeme zařídit tzv. voličský průkaz, se kterým můžeme v Česku volit až na výjimky odkudkoli.

Jsou mezi námi pochopitelně i lidé, kteří jsou dlouhodobě nemocní nebo v pokročilém věku, což jim brání opustit dům, nemocnici či sa-
natorium. Ti se mohou nahlásit místním úřadům, které za nimi vyšlou
zástupce volební komise, aby mohli volit.

A pozor, letos nás čeká jedna novinka: poprvé je možná i korespon-
denční volba ze zahraničí. Češi, kteří za hranicemi pobývají dlouhodo-
bě, se zaregistrují na konzulátu či velvyslanectví a poté mají možnost
volit poštou prostřednictvím dvou obálek. Volit ze zahraničí nemůž-
me v případě kratší dovolené, ovšem třeba studenti na Erasmu ano.

FINANCOVÁNÍ POLITICKÝCH STRAN A PŘEROZDĚLOVÁNÍ MANDÁTŮ V POSLANECKÉ SNĚMOVNĚ PARLAMENTU ČR

Štěpán Drahekoupil
politolog, FF UK

Financování politických stran v České republice

Politické strany a hnutí potřebují na svoji činnost (provoz, volební kampaně apod.) finance.

Největší část svých příjmů získávají ze státního rozpočtu. Tyto příjmy jsou běžné v mnoha demokratických zemích a dělí se do čtyř kategorií:

— Příspěvky za mandáty

Za každého svého zvoleného kandidáta získávají strany a hnutí od státu pravidelný roční příspěvek – 900 000 Kč ročně za každého poslance i senátora a 250 000 Kč ročně za krajského zastupitele.

— Stálý příspěvek

Strany a hnutí, které obdrží alespoň 3 % hlasů ve volbách do Poslanecké sněmovny, získají 6 milionů korun. Za každé další 0,1 % hlasů nad hranici 3 % se příspěvek navyšuje o 200 000 Kč, a to až do hranice 5 %, kdy se strana dostane do sněmovny a zároveň získá 10 milionů korun. Příspěvek se vyplácí každý rok.

— Příspěvek na úhradu volebních nákladů

Pokud politická strana či hnutí získá ve volbách do Poslanecké sněmovny alespoň 1,5 % hlasů, je jí za každý získaný hlas vyplacen příspěvek ve výši 100 Kč. U voleb do Evropského parlamentu je tato hranice 1 % a výše příspěvku je 30 Kč za jeden hlas.

— Příspěvek na zřízení politického institutu

Jedná se o nejnovější typ příspěvku, který mohou využít politické strany a hnutí, pokud za poslední tři volební období získaly dvakrát alespoň jeden poslanecký mandát. Politické instituty (někdy se jim říká také think-tanky) stran a hnutí se mají zabývat vzdělávací, výzkumnou či publikační činností.

Další (menší) část příjmů politických stran a hnutí tvoří **finanční dary od fyzických nebo právnických osob**, členské příspěvky či zápůjčky a úvěry. Dary musí být v maximální výši 3 000 000 Kč za jeden kalendářní rok od jedné fyzické či právnické osoby. Podrobnosti o příjmech politických stran a hnutí najdete přehledně na webové stránce politickefinance.cz.

Důležitým aspektem financování politických stran a hnutí jsou limity výdajů na volební kampaň. Zákonem stanovené hranice přispívají k zachování férové politické soutěže tak, aby si nikdo nemohl zaplatit výraznou převahu jen díky tomu, že má na reklamu víc peněz.

V roce 2016 byly zákonem určeny tyto limity výdajů na volební kampaň (limit pro jednu politickou stranu či hnutí):

- volby do Poslanecké sněmovny: 90 milionů Kč
- volby do Senátu: 2 miliony Kč pro první kolo; dalšího půl milionu pro kandidáty v druhém kole
- volby do krajských zastupitelstev: 7 milionů Kč za každý kraj, kde strany a hnutí kandidují (dohromady až 91 milionů Kč)
- volby do Evropského parlamentu: 50 milionů Kč
- prezidentské volby: 40 milionů Kč na jednoho kandidáta v prvním kole a dalších 10 milionů Kč pro kandidáty ve druhém kole (celkový limit pro obě kola je tak 50 milionů Kč)
- zákon dále upravuje i další aspekty financování – strany musí například zřídit transparentní účet a nesmí přijímat dary od anonymních dárců nebo ze zahraničí

Způsob rozdělování mandátů v Poslanecké sněmovně

Ve volbách do Poslanecké sněmovny se aplikuje poměrný volební systém.

V poměrném systému se získané hlasy voličů přepočítávají na mandáty.

Poměrné systémy jsou velmi různé, liší se dle metod přepočítávání, velikostí volebních obvodů nebo výše uzavírací klauzule. Jednou z nejpoužívanějších metod přepočítávání je d'Hondtova metoda (či d'Hondtův dělitel), která byla dlouhá léta aplikována i v České republice ve volbách do Poslanecké sněmovny a je nadále využívána v krajských nebo v komunálních volbách.

Od roku 2021 se ale volí dle **novely volebního zákona**. Stalo se tak na základě stížností některých menších politických stran, které argumentovaly tím, že na získání mandátu potřebují více hlasů než úspěšnější politické strany. Například ve volbách v roce 2017 získalo hnutí ANO 2011 necelých 30 % hlasů, ale poté mělo nárok na 40 % mandátů v Poslanecké sněmovně, což znevýhodňovalo politické subjekty s nižším ziskem hlasů. Nový systém přepočítávání hlasů tolik velké politické strany nezvýhodňuje.

➔ JSNS tip do výuky: audiovizuální lekce **Poprvé k volbám**

DEMOKRACIE, VOLBY A DEZINFORMACE

Jonáš Syrovátka

výzkumník v oblasti dezinformací a konspiračních teorií, UK

Jak dezinformace ohrožují demokracii?

Volby jsou pro demokracii naprosto klíčové. Občanům umožňují vystavit vysvědčení končící vládě, vyjádřit se k dalšímu směřování země a vybrat své budoucí reprezentanty. Voliči tak mohou zodpovědně učinit pouze tehdy, pokud mají k dispozici dostatek objektivních informací. Právě proto představují dezinformace – nepravdivé zprávy šířené s cílem manipulovat určité publikum – pro demokracii významnou výzvu.

V současném světě se navíc dezinformace šíří snáze a rychleji než v minulosti. Oslabila tradiční média (například televize nebo zpravodajské servery), která se kvůli žurnalistickým standardům a konkurenci musí snažit o objektivitu. V nepřehledném digitálním prostředí se teď informačním zdrojem může stát každý, a to i ti s nekalými úmysly.



Zejména mladší lidé, ale čím dál více i ti starší, pro získání povědomí o světě kolem používají sociální sítě. Na nich si však každý sestavuje vlastní informační mix vyhovující jeho zájmům a postojům a algoritmy sociálních sítí tyto preference jen posilují. Jen málokdy tedy člověk narazí na jiný názor, než je ten jeho. Vytváří se tak názorové skupiny, které se ve svých postojích jen čím dál více utvrzují. Nejde ovšem jen o dezinformátory, ale o nás všechny – ať už jsou naše postoje sebeušlechtlejší, postupně se v nich radikalizujeme a přestáváme si rozumět s ostatními. Vytváří se tím prostor pro nedorozumění a předsudky, které právě dezinformace mohou rozdmýhávat. A občas může dojít až k radikalizaci vedoucí k násilným činům. Například pachatel útoku na Filozofické fakultě UK v roce 2023 byl ovlivněn extremistickými ideologiemi a dezinformacemi šířenými online.

Demokracie, volby a dezinformace

Zejména před volbami, kdy emoce vrcholí, se vytváří prostředí ideální pro šíření dezinformací. Jedna manipulativní zpráva může pak snadno způsobit, že řevnivost mezi různými politickými tábory přeroste v násilí. Stalo se tak po amerických prezidentských volbách v roce 2020, když poražený kandidát Donald Trump začal bez důkazů tvrdit, že docházelo k masovému falšování hlasů. Jeho skalní příznivci odmítli uznat oficiální výsledky a násilně vnikli do budovy Kongresu ve chvíli, kdy schvaloval zvolení nového prezidenta – v souvislosti s útokem zemřelo pět lidí.

Jak dezinformace ovlivňují volby?

Kolem roku 2016 se dezinformace začaly naplno prosazovat jako nový mocenský nástroj – a to nejen v politice, ale i v mezinárodních vztazích. Výrazně k tomu přispěl nástup sociálních sítí, které umožnily rychlé, cílené a těžko dohledatelné šíření manipulativních zpráv. Manipulativní zprávy se informačním prostorem šířily v USA před prezidentskými volbami, ve Velké Británii při hlasování o brexitu nebo při francouzských prezidentských volbách. S touto výzvou se musela potýkat i Česká republika. Při prezidentských volbách v roce 2013 v den voleb vyšel v deníku Blesk inzerát, podle kterého kandidát Karel Schwarzenberg plánoval vrátet majetek sudetským Němcům. Zadavatel živého inzerátu posléze musel zaplatit pokutu, ale nezbyl už prostor lež vyvrátit. Před volbami v roce 2021 posilovali Piráti, rozjela se tedy velká dezinformační kampaň obviňující stranu z toho, že chtějí lidem do bytů nastěhovat imigranty. O kandidátovi na prezidenta Petru Pavlovi se zase šířilo, že chce vstoupit do války s Ruskem.

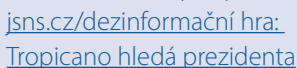
Jak se proti dezinformacím bránit?

S tím, že před volbami se ve zvýšené míře objevují dezinformace, se budeme muset smířit. Stát, politické strany i občanská společnost si musí být tohoto rizika vědomy a zavádět opatření, která omezí dopad manipulativních zpráv na volební klání.

Dezinformace se často objevují nejdříve na okrajích mediálního prostoru (na tzv. konspiračních webech) nebo na alternativních komunikačních kanálech (např. v řetězových e-mailech). K šíření manipulativních informací do mainstreamu ovšem často výrazně přispívají i sami politici. Plošně se pak dezinformace šíří především prostřednictvím sociálních sítí, jako je TikTok, X nebo Facebook.

Státní instituce sice mají povinnost zajistit hladký průběh voleb, ale zároveň musí zůstat apolitické. Proto se v oblasti dezinformací zaměřují primárně na zprávy zpochybňující legitimitu samotných voleb. Před prezidentskými volbami v roce 2018 tak například Ministerstvo vnitra upozornilo na nepravdivou zprávu, podle níž úřadující prezident automaticky postupuje do druhého kola. Soudy a policie však hrají klíčovou roli ve chvíli, kdy šířitelé dezinformací překročí zákon a jejich lži vedou k násilí nebo vyvolají paniku. Nejeфекtivnější opatření proti šíření dezinformací však může přijmout každý z nás. Přehled o společenském dění, mediální gramotnost a kritické myšlení umožňují rozpoznat manipulace. A nejlepším lékem proti konfliktům

JSNS tipy do výuky



JAK VOLEBNÍ PRŮZKUMY OVLIVŇUJÍ VOLBY

Barbora Sedláčková

mediální vzdělávání, Seznam.cz

Měsíce před volbami na nás pravidelně útočí grafy s preferencemi a my díky nim neochvějně předpovídáme, kdo bude premiérem a která strana se rozhodně dostane či nedostane do sněmovny. Průzkumy však mohou výsledky voleb často nejen předpovědět, ale dokonce ovlivnit.

1. Jak se dělá průzkum

Na úvod jen několik základních pravidel:

- Minimální počet respondentů je 1000.
- Skupina představuje demografickou miniaturu české populace (kraje, typ obce, věk, pohlaví, vzdělání).
- Šetření probíhá několika způsoby osobně, telefonicky nebo online.
- To vše má předejít tomu, aby byl výsledek ovlivněn výběrem nevhodného vzorku respondentů.

Výzkumné agentury patří do sdružení SIMAR, které zaručuje jejich důvěryhodnost a kvalitní výzkumné metody – mezi nejznámější patří například CVVM, Kantar, Ipsos, Median nebo STEM. Vznikají i průzkumy na objednávku, jejichž výsledky mohou stranám napomáhat. Zároveň však i u těch nejdůvěryhodnějších bezděčně vznikají situace, které výsledek ovlivní:

- Pořadí: Největší šance má v průzkumech první a poslední jméno, které dotazovatel uvede.
- Funkce: Velkou roli hraje i to, zda při otázce zazní jen jméno, nebo se doplní i funkce či zaměstnání.
- Nevoliči: V některých průzkumech jsou zohledněny i odpovědi lidí, kteří se k volbám nechystají – takových, ale může být třeba i 40 % a mohou tak významně zahýbat procenty průzkumu, který pak ovšem neodpovídá skutečnosti.
- Bradley effect: A konečně, v průzkumech může hrát velkou roli i tendence lidí tajit svou preferenci, pokud se za ni tak trochu stydí. Efekt je pojmenován po černošském kandidátovi Tomovi Bradleymu, kterého lidé v průzkumech upřednostňovali kvůli obavám z obvinění z rasismu – přitom nakonec prohrál.

2. Průzkum v médiích

Jaké významové posuny či nechtěný vliv na naše preference vznikají při prezentování průzkumů v médiích?

- Titulek: Začneme samozřejmě titulkem, protože celé články čte čím dál méně lidí. Právě v titulku redaktor rozhodne, co z průzkumu zdůrazní. Zaměří se na vítěze průzkumu, nebo spíše na stranu, která propadla?
- Statistická chyba: Chybovost v šetření je obvykle mezi 1 až 1,5 %. To není moc – ovšem pro strany, které se pohybují na pětiprocentní hranici vstupu do sněmovny, je to doslova rozhodující číslo. Pokud se v průzkumech strana pohybuje pod touto hranicí, voliči se bojí hodit jí hlas (k tomu se však ještě dostaneme v další kapitole).
- Grafy: Samostatná kapitola je zobrazování předvolebních grafů. Zavádějící může být 3D zobrazení, grafy, které nezačínají na nule, nebo třeba ty, kde chybí popisky.
- Trendy, ne čísla: Stoupá strana dlouhodobě, nebo klesá? To nám napoví mnohem víc než samotná čísla.
- Potenciál: A nakonec ještě připomínka – volební potenciál není volební preference. Až tedy uvidíte volební strany s nečekaně slibnými výsledky, nelekejte se – možná jen autoři dostatečně nezdůraznili, že jde pouze o potenciál.

3. Moment rozhodování

Co předvolební průzkum udělá s námi? Téměř s jistotou ovlivní naši racionální volbu, a to ať už je naše zvolená strana na prvním, nebo na posledním místě.

- Pět procent: Začneme tím nejzásadnějším. Průzkumy jsou velkým nebezpečím pro strany, které se pohybují na hranici pěti procent potřebných pro vstup do sněmovny. Možná i vy jste někdy váhali, zda hodit straně svůj hlas se strachem, že propadne. Často pak místo té nejlepší strany vybereme tu, která má větší šance – průzkumy v tomto případě mají obrovský vliv.
- Bandwagon effect: Bandwagon je anglický výraz pro vůz s kapelou, do kterého všichni rádi naskočí. Stejně funguje stádový efekt, podle kterého lidé rádi volí ty, kdo vyhrávají, přestože třeba předtím fandili někomu jinému.
- Underdog effect: Pozoruhodné je i druhé místo. Strany jsou za něj často paradoxně vděčné – na rozdíl od vítěze totiž mobilizuje voliče, kteří vidí svou stranu v ohrožení, a tím spíše přijdou k volbám. A ještě k názvu underdog – termín je ze sportovního prostředí, který popisuje slabšího soutěžícího.
- Větší prostor: Strany, které v průzkumech vyhrávají, dostávají větší prostor v médiích, potažmo větší pozornost u svých voličů. Naopak strany s nižšími preferencemi na základě průzkumů média nezvou do debat a jejich šance se tak dále snižují.
- Last minute swing: Tento termín označuje tendenci voličů na poslední chvíli analyzovat a měnit své rozhodnutí. Výsledky se tak často v posledních dnech výrazně promění.

Průzkumy ano, nebo ne?

Náš závěr zní: průzkumy mohou ovlivnit, nebo dokonce rozhodnout volby. Ovlivňují voliče pozitivně, když je mobilizují jít k volbám a hodit hlas své zvolené straně. Stejně tak je ale ovlivňují i negativně – menší strany ztrácejí voliče kvůli obavám, že jejich hlas propadne, a šance strany tak stále klesají. Tak jako tak ale průzkumy výsledky ovlivňují – kvůli nim mnozí voliči volí jinak, než by vlastně chtěli.

Stále však platí: průzkumy nejsou předpovědi. Až příliš často se v posledních dnech před volbami výrazně změnily výsledky a volby dopadly úplně jinak, než jsme čekali. Sledujte tedy průzkumy dle libosti, ale nenechte se ovlivnit více, než byste rádi. A na závěr malý pokus: zkuste si představit, jak budete volit v podzimních volbách – ovšem ve světě, ve kterém neexistují předvolební průzkumy.

AI V POLITICKÉM BOJI

Barbora Sedláčková

mediální vzdělávání, Seznam.cz

Zasáhne letošní předvolební kampaň umělá inteligence? Ano – ale asi jinak, než byste čekali. Když se řekne AI, mnozí z nás čeká falešné kompromitující videonahrávky politiků. Nic takového se však zatím neobjevuje – namísto nich umělá inteligence předvolební klání ovlivňuje úplně jinými způsoby. Jak?

Obrázky

Už teď do kampaní čas od času probleskují pokusy marketingových týmů jednotlivých stran, které se rozhodly umělou inteligenci zapojit. Nejviditelnější zatím byly nevydašené experimenty s generátory obrázků, které produkují voliče s šesti prsty nebo v neexistujících krojích.

Proč politici sáhnou namísto skutečných fotek po zatím nedokonalých umělých výtvorech? Samozřejmě je tu důvod čistě pragmatický – jakékoli myslitelné fotky jsou teď na dosah ruky a téměř zdarma. Zároveň však strany obvykle sahají po AI, když jim jde o emoce. A to nejčastěji negativní: strach, hněv, nevěře – právě ty dokáže jeden obrázek vzbudit velmi snadno. Obyčejná realita ovšem často nestačí. V tu chvíli přijde na řadu AI, která nám vytvoří situaci, která je děsivá nebo smutná přesně podle našich představ – až na to, že ve skutečnosti neexistuje.

V kampaních tak umělá inteligence vytváří nejčastěji obrázky, které mají působit děsivě – tedy obvykle zobrazují zástupce menšin, uprchlíky, Romy a další skupiny vždy zamračené a výhrůžné, nebo dokonce se zbraní či od krve. To vše na tmavých, setmělých fotkách. Na fotkách, které vytvořila umělá inteligence, však nevadí samotní neexistující falešní lidé. Horší je, že AI umožňuje bez námahy vyrábět obrazy, které potvrzují předsudky, aniž by měly oporu v realitě. Vizuální síla fotek pak snadno vyvolá silné emocionální reakce a posílí zkreslené představy o světě.

Zmanipulované fotky politiků, které bychom možná čekali, se zatím v kampaních nijak zásadně neobjevují. Zásadnější byl jen dva roky starý moment, kdy zakladatel organizace Bellingcat z legrace zveřejnil fotky vytvořené umělou inteligencí, na kterých Donald Trump prchá před policisty a následně je uvězněn v typickém vězeňském oranžovém obleku. Mnoho lidí jim uvěřilo a sdílelo je – nicméně s dvouletým odstupem dnes můžeme zhodnotit, že Trumpovi tento moment nijak neuškodil.

AI manipulace fotek navíc nejsou úplně potřeba – často stačí namísto složitých úprav vybrat nelichotivý záběr nebo dosadit nepravdivý kontext, a dezinformace je hotová jedna dvě.

Videa a deepfakes

Videa až do nedávna zůstávala trochu stranou – jejich vytvoření bylo nákladné, složité a výsledky působily až příliš uměle. Umělá inteligence ale postupuje mílovými kroky, programy začaly být autonomější a tvorba videí je už nyní levná a dostupná. Důležitým momentem bylo zveřejnění falešného rozhovoru Michala Šimečky, lídra Progresivního Slovenska, s novinářkou Monikou Tódovou ohledně údajné manipulace slovenských voleb. Jednalo se ovšem jen o audio, a to ještě velmi nekvalitně vyrobené – nahrávka se však objevila jen den před slovenskými parlamentními volbami a velmi rychle se šířila, nezbyl tak již prostor na ověřování a zjišťování, kde je pravda. Jen malá poznámka: takové načasování je obvyklým trikem dezinformátorů, posledních pár dnů před volbami tedy budme obezřetnější než obvykle.

V Česku se poslední dobou objevují především tak trochu nečekané deepfakes (generovaná videa): Andrej Babiš nebo Petr Pavel na falešných nahrávkách lákají na investice do podvodných finančních produktů. Díky grafickým prvkům působí jako úryvek ze zpravodajské relace nebo z rozhovoru, jejich kvalita ale není nijak vysoká. Videa poškozují důvěryhodnost obou politiků, především jde ale o klamavou reklamu.

Čeští politici už se zároveň připravují na situace, že někdo vytvoří falešnou nahrávku právě s nimi. Vít Rakušan rovnou jednu takovou vytvořil, aby ukázal, jak může video vypadat – falešný politik v něm nelichotivě mluví o lidech opačného názoru a slibuje cenzuru. Přesně tak by mohl skutečný dezinformační materiál vypadat – jen několik nenápadných, ale nevhodných vět vložených do úst politikovi, kterého chceme poškodit.

V aktuální předvolební kampani se ale zatím nic takového naštěstí neobjevuje. Snad ještě deepfakes nejsou tak dokonalé, snad si dezinformátoři na jejich využití ještě tolik nezvykli, snad je to hranice, kterou zatím nejsou ochotni překročit. Odborníci se však shodují, že nejtěžší kalibry se objevují v posledních chvílích a vrchol dezinformační kampaně nastává tři týdny před termínem. Opět ale platí: proč si dávat práci s umělou inteligencí, když dezinformátorům stačilo video s papírovým kapesníčkem, aby dali zabrat Emanuelu Macronovi na několik týdnů?

Copywriting

Textace je oblast, kde AI do kampaně zasahuje obrovskou měrou – a přesto to nemusí být problém. Umělou inteligencí si při psaní pomáhá dnes již většina z nás. Obavy stranou, autorem stále zůstává člověk – AI mu obvykle jen pomáhá najít lepší synonyma nebo vylepšit slovosled. U politických kampaní si můžete být téměř jisti, že čtete dílo, na kterém AI spolupracovala. Ale hned doplníme: proč ne?

Jedna věc je, když nám AI pomáhá se synonymy. Druhá ovšem je, když zneužijeme jednu mimořádnou vlastnost, kterou umělá inteligence má – a to neuvěřitelně rychlou tvorbu obrovského množství textu. Pokud dezinformátor (nebo třeba nějaká cizí mocnost) touží zasáhnout do voleb, může pomocí AI vytvářet nekonečné množství příspěvků a komentářů

na sociálních sítích, které zmanipulují celou debatu, zahltí uživatele nebo radikalizují obě strany tak, aby se rozhádaly. Další variantou je vytvořit tolik interakcí nebo rovnou falešných účtů, že se jim podaří neúměrně zvýšit dosah jediného kandidáta – a algoritmy sociálních sítí takového oblíbence pak ještě podpoří (přesně takto byly zřejmě zmanipulované rumunské volby v roce 2024, jejichž výsledky pak byly anulovány).

Snad nejnebezpečnější je ovšem nový trik dezinformátorů – AI jim pomáhá vytvářet obrovské množství nepravdivého online obsahu, který pak svým množstvím překoná klasické informace nebo zpravodajství, zmátne chatboty, a ti potom začnou odpovídat nepravdivě. V některých případech týkajících se například války na Ukrajině tak ChatGPT nebo Gemini odpovídaly nepravdivě dokonce v 30–50 % případů. Generované odpovědi už nám nabízí třeba i Google, a my se tak čím dál častěji spoléháme na umělou inteligenci – která však očividně rozhodně není neomylná.

Cílení

Kromě toho, že politikům umělá inteligence pomáhá s vytvářením materiálů do kampaně, pomáhá jim i s jejich doručováním cílovému publiku – tedy nám. Kampaň už totiž dávno nestojí na jediném televizním klipu, který by se snažil nalákat všechny voliče naráz. Namísto toho existují desítky různých verzí jedné reklamy, které se zobrazují lidem na základě jejich pohlaví, věku, vzdělání a především názorů – tomu se říká mikrotargeting.



Donald Trump na své sociální síti Truth Social publikoval několik fotografií, jimiž dokládal, že ho podpořila zpěvačka Taylor Swift a její fanynky.

Fotografie se následně šířily na dalších platformách. Podle analýz amerických médií byly přitom fotografie vytvořeny s využitím umělé inteligence.

A právě v tuto chvíli vstupuje na scénu umělá inteligence. Ta přebírá obrovské množství informací, které jsou o nás k dispozici. Politická strana pak zadá požadavek, aby se konkrétní vizuál zobrazil konkrétní demografické

skupině, umělá inteligence na internetu takovou skupinu vystopuje a právě jím vizuál zobrazí.

Nejslavnějším příkladem v historii je určitě kauza Cambridge Analytica. Před americkými prezidentskými volbami v roce 2016 firma nabídla uživatelům Facebooku psychologický kvíz, který však skrytě odesílal nejen jeho výsledky, ale především kompletní data z profilu uživatele i všech jeho přátel rovnou ke zpracování pro účely politické kampaně. Tým Donalda Trumpa tak dostal informace o desítkách milionů lidí, na které pak mohl posílat reklamu přesně zacílenou na jejich nejzranitelnější místa. To byl sice extrémní a ne úplně typický příklad mikrotargetingu, je to ale už deset let a je asi jasné, jak moc se umělá inteligence a její schopnosti od té doby vyvinuly.

Přesné zacílení nicméně nemusí znamenat, že vám strana nebo politik lže – čím dál lépe však vybírají, čím by vás mohli zaujmout. Nebo data využijí ještě úplně jinak, než čekáme – abychom byli konkrétní, ve zmíněném roce 2016 Trump právě díky sesbíraným datům mimo jiné dokázal přesvědčit váhající černošské voliče, aby k volbám nepřišli vůbec.

Co s tím?

Kampaň v Česku zatím umělá inteligence neovládla – politici i dezinformátoři si obvykle vystačí s obyčejnými fotkami, špatně sestříhanými videi a s manipulativními výroky. To ale neznamená, že to tak zůstane napořád. Nám při podezření na AI dezinformace často pomůže obyčejný selský rozum: Působí záběry nepravděpodobně? Politik se chová jinak, než jsme zvyklí? Celé je to nějaké divné? Tak je asi načas zjistiť si, jestli náhodou nejde o nové dílo umělé inteligence.

➔ *JSNS tip do výuky: audiovizuální lekce a materiály **Jak na AI ve výuce?***

JAK ZALOŽIT A UDRŽOVAT STUDENTSKOU SAMOSPRÁVU

Marek Miltner

výzkumník v oblasti AI, Stanford a ČVUT,

dříve člen studentské samosprávy na gymnáziu

Nutný základ

Co je vůbec studentská samospráva? A proč je dobré ji mít? Předtím, než o jejím založení začneme uvažovat, je důležité si tyto otázky vyjasnit. Říká se jí různě: školská samospráva, studentská rada, školský parlament nebo třeba senát. Všechny uvedené názvy ale označují jedno a totéž – skupinu aktivních žáků, která komunikuje s vedením a hájí zájmy ostatních žáků. Pokud samospráva dobře funguje, může se jí povést třeba uspořádat koncert částečně financovaný ze školního rozpočtu, ač mu vedení školy není příliš nakloněno, nebo zorganizovat studentské volby.

Proč do toho jít

Důvodů pro zřízení studentské reprezentace na škole mohou být stovky. Většinou však za jejím zřízením stojí nějaký problém – třeba že záchodky na škole jsou dlouhodobě neudržované a vedení to neřeší, nebo že studenti chtějí zkušebnu pro školní kapelu. Zřídit samosprávu je obecně dobré. Žáci si totiž nikdy nemohou být jistí, kdy se jim budou hodit zástupci, kteří s mandátem všech ostatních budou jednat s vedením.

Jde se na věc

Při zřizování samosprávy je určitě dobré mít pro začátek nějakého partnera, který může poradit a pomoci. Tím bývá třeba liberální ředitel otevřený novým věcem nebo aktivní občankář, jenž by na samosprávě chtěl demonstrovat demokratické principy. Určitě je také vhodné kontaktovat při zakládání studentské samosprávy Českou středoškolskou unii (ČSU), která má již bohaté zkušenosti a může poskytnout spoustu skvělých rad. Dokonce o zakládání samospráv vydala vlastní brožurku, která je volně ke stažení na: www.vzorovka.cz.

Pro fungující samosprávu je třeba jen pár ingrediencí: stanovy, členové a program. Stanovy jsou dokument, podle kterého se všechno řídí a který definuje způsob volby členů, jejího vedení, a pokud má samospráva vlastní rozpočet, pak i to, kdo za něj zodpovídá a na co ho smí použít. Vzory stanov pro samosprávy je také možné stáhnout na stránkách ČSU. Poté už stačí jen obejít všechny třídy na škole, aby si zvolily své delegáty, a uspořádat první zasedání, kde se určí, o co bude samospráva usilovat.

Aby samospráva přežila

Spousta samospráv má bohužel krátkou životnost (několik málo let), protože nedokážou pokračovat v momentě, kdy odejdou jejich aktivní zakladatelé – pak doplácí buď na nezáměr ostatních studentů, nebo na snahu vedení samosprávu zrušit.

O dlouhodobé fungování samosprávy je důležité se zasadit, a to nejlépe hned několika způsoby:

1. Vytvořit kvalitní stanovy

Pokud jsou stanovy dobře napsané, zabrání příliš ambiciózním či nedůvěryhodným lidem rozložit samosprávu zevnitř a zároveň nebrání jejímu fungování tím, že by zatěžovaly předsedu papírováním.

2. Uspořádat dlouhodobější populární projekty

Nic nepomůže fungování samosprávy víc než zájem studentů. A ty povzbudí zejména projekty, které zajímají je samotné – třeba časopis, pravidelné koncerty nebo divadlo.

3. Přesvědčit vedení, že mu studentská samospráva pomáhá

Samospráva může svým fungováním značně ulehčit práci vedení školy tím, že mnohé studentské problémy vyřeší za ně.

Poté už nic nebrání tomu, aby samospráva získala na škole tradici a popularitu, což povede ke spokojenosti jak studentů, tak i rodičů a vedení. S dobrým studentským parlamentem zkrátka vyhrává každý!

➔ JSNS tip do výuky: audiovizuální lekce **Děti jdou k volbám**

DALŠÍ LEKCE A AKTIVITY K TÉMATU VOLEB

Studentské volby nejsou jen o vhození lístku do urny. Zasadte volby do širšího kontextu. Promítněte si s žáky další dokumenty či vzdělávací videa a otevřete tak debatu o demokracii, osobní odpovědnosti a aktivnímu občanství. Kromě doporučení u jednotlivých kapitol jsme pro vás připravili i další tipy na audiovizuální lekce, které u žáků podnítl diskusi, a hlubší porozumění, proč je důležité se o volby zajímat.

Patrikova volba

Patrikova volba / Česká republika / 2025 / 1 min. / české znění



Když se ho kadeřnice zeptá, jaký chce účes, Patrik jen pokrčí rameny. Odchází tak s výsledkem, který by si rozhodně nikdy nevybral. V kontextu voleb spot s nadsázkou ukazuje, co se stane: „Když si nevybereme, rozhodnou za nás jiní.“

Workshop o dialogu

Amálie Kovářová / Česká republika / 2025 / 11 min. / české znění



Jak vést smysluplný rozhovor s někým, jehož politické názory neznáme – a možná s nimi ani nesouhlasíme? Pět dobrovolníků a dobrovolnic se za podpory odborníka na komunikaci Jiřího Burýška vydává do ulic, aby diskutovali

s náhodnými lidmi o politice, volbách a demokracii. Film ukazuje, že skutečný dialog začíná tam, kde končí předsudky.

V kontextu Studentských voleb přináší inspiraci, jak se o politice bavit věcně, otevřeně a s respektem – i když se ne vždy shodneme.

První volba

Bérengère Vogel, Linn Löffler / Německo, Maďarsko / 2014 / 26 min. / titulky



Devatenáctiletá Hanga a dvacetiletá Veronika mají mnoho společného: obě žijí a studují v Budapešti, obě pochází ze sociálně slabších rodin a obě půjdou brzy poprvé volit v maďarských parlamentních volbách roku 2014. V preferencích volebních stran se jejich názory ovšem výrazně rozcházejí. Zatímco Hanga by ráda dala hlas krajně pravicové straně Jobbik, Veronika chce volit maďarské „zelené“. Ke konci filmu mají možnost se setkat a vzájemně si vysvětlit svoje postoje. Co prvovoličkám na daných politických stranách imponuje a jaký mají názor na význam voleb v demokratické společnosti?

VOLBY JAKO MOŽNOST ZMĚNY

ANOTACE:

Žáci se nejprve zamýšlejí nad citátem. Uvědomují si rozdíl mezi pasivním a aktivním přístupem k řešení problémů. Následně otevírají téma voleb a společně hledají argumenty pro a proti volební účasti. Zjišťují, že pokud se nezúčastní voleb, přicházejí o jednu z možností, jak ve svém okolí něco změnit. Na základě diskuse a získaných informací z filmu formulují svůj vlastní názor a hlasují, zda ne/jít k volbám.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace

OV: společenskovední vzdělávání, jazykové vzdělávání a komunikace

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: OSV, VDO (ZŠ), VMEGS OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- se zamýšlejí nad významem voleb
- přemýšlejí o volbách jako o prostředku společenské změny
- umějí formulovat a prezentovat své názory

DĚLKA: 45 min. (včetně projekce filmu)

POMŮCKY:

- papír a psací potřeby do každé skupiny

POSTUP:

1. Na začátku aktivity napíšeme na tabuli následující citát: „*Existují dvě základní volby v životě: přijmout podmínky, které existují, nebo přijmout odpovědnost za jejich změnu.*“ Denis Waitley
2. Ptáme se žáků: *Co podle vás tento citát znamená? Souhlasíte s ním?* Během diskuse postupně otevřeme téma voleb a ptáme se, jak toto téma souvisí s citátem. Upozorníme žáky, že pokud chtějí aktivně něco změnit, mohou to ovlivnit mimo jiné i svou volební účastí.
3. Rozdělíme žáky do čtyř skupin. Dvě skupiny budou mít za úkol napsat na papír argumenty pro účast na volbách a druhé dvě argumenty proti účasti.
4. Následně vyzveme skupiny, aby své argumenty přednesly a pokusily se přesvědčit oponenty. Během diskuse hrajeme roli moderátora.

5. Po skončení diskuse se žáků ptáme: *Přesvědčily vás argumenty pro účast ve volbách, nebo jste proti účasti?* Žáci hlasují a vyjadřují svůj postoj k volební účasti (v případě kladného postoje zvednou ruku, v záporném případě ruku nezvedají). Výsledek hlasování sdílíme s žáky.
6. Následuje projekce filmu.
7. Po filmu provedeme reflexi emocí pomocí metody jednoho slova. Vyzveme žáky, aby postupně uváděli jedno slovo, které nejlépe ilustruje jejich pocit, dojem nebo náladu z filmu. Jednotlivá slova zapisujeme na tabuli, nekomentujeme je. Teprve poté, co se žáci vyjádří, je můžeme vyzvat k doplňujícím komentářům či otázkám.

POZNÁMKA: Využijte další metody reflexe emocí po filmové projekci.

REFLEXE:

Závěrečná reflexe probíhá formou diskuse. Ptáme se žáků: *Dozvěděli jste se z filmu nové informace? Zazněly během diskuse argumenty, které vás původně nenapadly? Změnil se váš postoj k volební účasti? Proč ano, proč ne?* Následně vyzveme žáky, aby opět hlasovali a vyjádřili svůj kladný/záporný postoj k volební účasti zvednutím ruky. Výsledky hlasování opět sdílíme s žáky a společně sledujeme, zda došlo k nějakým názorovým změnám.

POZNÁMKA: Žáci se nad svým postojem k volbám mohou hlouběji zamýšlet formou volného psaní na téma *Význam voleb pro mě a pro celou společnost*. Za domácí úkol žáci zapisují vše, co je napadne k tématu, aniž by své psaní podřizovali formálním požadavkům. Tato metoda jim pomáhá objevit v sobě nečekané nápady, myšlenky a souvislosti.

PRVNÍ VOLBY

ANOTACE:

Aktivita vede žáky k zamyšlení se nad tím, kdo a co je během rozhodování ovlivňuje. Cílem aktivity je vzbudit v žácích zájem o aktivní účast na dění kolem nás, a to mimo jiné právě prostřednictvím hledání faktorů, které nás při volbách ovlivňují.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

ZV a GV: jazyk a jazyková komunikace, člověk a společnost

OV: jazykové vzdělávání a komunikace, společenskovední vzdělávání / občanský vzdělávací základ

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

ZV a GV: OSV, VDO (ZŠ), VMEGS

OV: OVDS, ČDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

ZV a GV: k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské, digitální

OV: k řešení problémů, komunikativní, personální a sociální, občanské kompetence a kulturní povědomí, digitální

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- si uvědomí, kdo a co je v rámci rozhodování ovlivňuje
- umějí formulovat a prezentovat své názory
- zamyslí se nad významem voleb ve svém životě

DĚLKA: 45 min. (včetně projekce filmu)

POMŮCKY:

- papír a psací potřeby pro každého žáka

POSTUP:

1. Na začátku aktivity požádáme žáky, aby na papír sepsali všechno, co je při rozhodování v rámci voleb ovlivňuje.
2. Následně je vyzveme, aby jednotlivé vlivy vyjmenovali, a zapisujeme je na tabuli.
3. Následuje projekce filmu.
4. V rámci reflexe filmu požádáme žáky, aby doplnili seznam o vše, co při volbách ovlivňovalo hlavní hrdinky filmu.
5. Nakonec zadáme žákům domácí úkol napsat esej na téma „Volby a jejich role v mém životě“.

REFLEXE:

Reflexe probíhá při psaní eseje, ve které se žáci zaměří na to, jaký význam mají volby v jejich životě. Můžeme jim pomoci následujícími otázkami: *Jak ovlivňují volby život jedince? Jak ovlivňují fungování společnosti? Jaký význam mají volby pro demokratickou společnost?*

JSNS
AKTIVITY

AKTIVITY

JSNS

POZNÁMKY

This image shows a full page of blank, lined paper. It features approximately 28 horizontal blue lines spaced evenly across the page, typical of standard notebook paper. The lines are thin and light blue, set against a plain white background. There is no handwriting or other markings on the page.



JSNS.CZ 

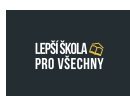


JSNS

Člověk v tísni, o.p.s.
Šafaříkova 24, 120 00 Praha 2
e-mail: jsns@jsns.cz



S PODPOROU



Hana Dvořáková

Pavel Baudiš

Ondřej Fryc

Libor Winkler

Martin Hájek



LIVESPORT

